

ठाकुरबाबा नगरपालिका

स्थानीय राजपत्र

खण्ड : ३

संख्या: १

प्रमाणिकरण: २०७७।०१।१७

प्रकाशन मिति: २०७७।०१।१८

भाग- १

ठाकुरबाबा नगरपालिका

ठाकुरबाबा नगर स्वास्थ्य ऐन, २०७६

प्रस्तावना:

ठाकुरबाबा नगरपालिकाका नागरिकहरूलाई संविधान प्रदत्त स्वास्थ्य सम्बन्धी हक सहज र शुलभ तरिकाले कायम गराउन र सेवाको गुणस्तरीयता र सेवामा सबैको पहुच कायम गर्न ठाकुरबाबा नगरपालिकाको क्षेत्रमा स्वास्थ्य संस्था मार्फत समयानुकूल उच्च प्रविधियुक्त स्वास्थ्य सेवाको विकास, विस्तार गर्न, गराउन स्पष्ट कानुनी व्यवस्था गरी कार्यसम्पादन गर्न वाञ्छनीय भएकाले, स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ को दफा १०२ अनुसार ठाकुरबाबा नगरपालिकाको नगरसभाबाट ठाकुरबाबा नगर स्वास्थ्य ऐन, २०७६ जारी गरिएको छ ।

परिच्छेद १

प्रारम्भिक

- संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ: (क) यस ऐनको नाम "ठाकुरबाबा नगर स्वास्थ्य ऐन, २०७६" रहेको छ ।
(ख) यो ऐन नगरसभाबाट स्वीकृत भई स्थानीय राजपत्रमा प्रकाशित भए पश्चात लागु हुनेछ ।
- परिभाषा: विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,
(क) "ऐन" भन्नाले ठाकुरबाबा नगर स्वास्थ्य ऐन, २०७६ लाई सम्झनु पर्छ ।
(ख) "संघीय ऐन" भन्नाले स्वास्थ्य सम्बन्धी संघीय संसदले बनाएको ऐनलाई बुझनु पर्दछ ।
(ग) "कार्यपालिका" भन्नाले ठाकुरबाबा नगरपालिकाको नगर कार्यपालिकालाई सम्झनु पर्छ ।

- (घ) “सरकारी वा सामुदायिक” भन्नाले सरकारी तथा सामुदायिक स्वामित्वमा सञ्चालन भएका स्वास्थ्य संस्थालाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ङ) “निजी” भन्नाले सेवाको सँगसँगै नाफाको समेत उद्देश्य राखी सञ्चालन हुने स्वास्थ्य संस्था भनेर सम्झनु पर्दछ ।
- (च) “ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी” भन्नाले ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी गैर नाफामुलक संस्थाहरु मार्फत सञ्चालन हुने स्वास्थ्य संस्थालाई सम्झनु पर्दछ ।
- (छ) “सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति” भन्नाले दफा ७ अन्तर्गत बनेका स्वास्थ्य संस्थाहरुको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समितिलाई सम्झनुपर्दछ ।
- (ज) “अनुगमन समिति” भन्नाले दफा ६ अनुसार नगरपालिकामा गठित स्वास्थ्य अनुगमन समितिलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (झ) “वडा समिति” भन्नाले ठाकुरबाबा नगरपालिकाको वडा समितिलाई सम्झनुपर्छ ।
- (ञ) “स्वास्थ्य समिति” भन्नाले दफा ५ अनुसार नगरपालिकामा गठित स्वास्थ्य समितिलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ट) “स्वास्थ्य संस्था” भन्नाले सरकारी, निजी तथा ट्रष्टहरुबाट संचालित सरकारी, गैर सरकारी र ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी अस्पताल, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी, आधारभुत स्वास्थ्य केन्द्र, आयुर्वेद औषधालय, निजी पोलीक्लिनिक, क्लिनिक, डाइग्नोस्टिक सेन्टर तथा स्वास्थ्य सम्बन्धि काम गर्ने सम्पूर्ण संस्थाहरुलाई सम्झनु पर्दछ ।
- (ठ) “स्वास्थ्य सेवा” भन्नाले आधुनिक चिकित्सा (एलोप्याथी), आयुर्वेद, होमीयोप्याथी, प्राकृतिक चिकित्सा, योग, अकुपन्चर चिकित्सा पद्धतिमा आधारित भई प्रदान गरिने प्रतिकारात्मक, प्रबर्द्धनात्मक, निदानात्मक, उपचारात्मक, पुनस्थापनात्मक र प्रसारात्मक (पोलिएटिभ) सेवा सम्झनु पर्छ ।
- (ड) “स्वास्थ्य शाखा प्रमुख” भन्नाले स्वास्थ्य शाखा प्रमुख वुझनुपर्छ ।
- (ढ) “कर्मचारी” भन्नाले स्वास्थ्य संस्था मातहतमा कार्यरत कर्मचारीलाई जनाउछ ।
- (ण) “अनुमति” भन्नाले अस्थायी स्वीकृतिलाई जनाउनेछ ।
- (त) “स्वीकृति” भन्नाले तोकिए बमोजिमको सर्त पुरा गरेको स्वास्थ्य संस्था वा स्वास्थ्य व्यवसायलाई संघीय सरकार वा नगरपालिकाले दिएको स्थायी स्वीकृतिलाई जनाउँछ ।
- (थ) “तोकिएको” वा “तोकिए बमोजिम” भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेका नियमावली, निर्देशिका, कार्यविधिहरुमा तोकिएको वा तोकिए बमोजिम भन्ने जनाउछ ।
- (द) “आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा” भन्नाले आकस्मिक घटना वा आपतकालीन अवस्था परी जीवन जोखिमयुक्त अवस्थामा रहेका व्यक्तिहरुको जीवनलाई जोखिममुक्त गर्न, जीवन वा अङ्ग गुम्नबाट बचाउन आवश्यकता अनुसार दिनुपर्ने प्रारम्भिक तथा तत्काल सेवा सम्झनु पर्छ ।
- (ध) “आधारभुत स्वास्थ्य सेवा” भन्नाले दफा ३ को उपदफा (१) बमोजिम आम नागरिकको स्वास्थ्य आवश्यकता पूर्तिका लागी राज्यबाट सुलभ वा निःशुल्क रूपमा उपलब्ध हुने प्रबर्द्धनात्मक, प्रतिकारात्मक, निदानात्मक, उपचारात्मक र पुनस्थापनात्मक सेवा सम्झनु पर्छ ।

- (न) “क्षयरोग इकाइ” भन्नाले ठाकुरबाबा नगरपालिकाबाट स्थापित हुने परीक्षण, निदान, उपचार सम्बन्धी क्षयरोग इकाई सम्झनु पर्दछ ।
- (प) “हाइवे ट्रमा यूनिट” भन्नाले नगरपालिकाबाट स्थापित हुने दुर्घटना उपचार सम्बन्धी इकाई सम्झनु पर्दछ ।
- (फ) “आमा समुह” भन्नाले सम्बन्धित वडामा रहेका विवाहित महिलाहरुको समुहलाई आमा समुह भन्ने बुझिने छ ।
- (ब) चिकित्सक तथा स्वास्थ्यकर्मी” भन्नाले प्रचलित कानून बमोजिम स्वास्थ्यकर्मीको रूपमा सम्बन्धित परिषदमा दर्ता भएको जनशक्ति सम्झनु पर्छ
- (भ) सिकलसेल एनिमिया तथा थालासेमिया व्यवस्थापन इकाई” भन्नाले ठाकुरबाबा नगरपालिकाबाट स्थापित हुने परीक्षण, निदान, उपचार सम्बन्धी इकाई सम्झनु पर्दछ ।
- (म) “निरीक्षक” भन्नाले जनस्वास्थ्य सम्बन्धि अनुगमनको लागी तोकिएको पदाधिकारी सम्झनुपर्छ ।
- (य) “सुरक्षित मातृ तथा शिशु सेवा” कुनै पनि महिला गर्भवती भएको जानकारी प्राप्त भएपछि सुत्केरी भएको छ हप्ता र बच्चा जन्मेको एक वर्ष सम्मको अवधिमा दिइने सेवालाई सुरक्षित मातृत्व तथा शिशुसेवा बुझिनेछ ।
- (र) “पूर्ण खोपसेवा” भन्नाले नेपाल सरकारले तोकेको मापदण्ड अनुसारको खोपसेवालाई बुझिने छ ।
- (ल) “सेवाग्राही” भन्नाले स्वास्थ्य संस्थामा स्वास्थ्य सेवा लिने व्यक्ति सम्झनु पर्छ ।
- (व) “सेवा प्रदायक” भन्नाले स्वास्थ्य सेवा दिने मान्यता प्राप्त संस्था वा व्यक्तिलाई सम्झनु पर्छ ।
- (श) “प्रारम्भिक बाल विकास” भन्नाले गर्भावस्था देखि ५ वर्षसम्मका बालबालिकाहरुको सर्वाङ्गीण विकास गर्न गरिने सेवालाई बुझिने छ ।
- (ष) “पोषण” भन्नाले बालबालिका र गर्भवति सुत्केरी आमाहरु लगायतको आवश्यक पर्ने पोषक युक्त सन्तुलित आहारलाई जनाउदछ ।
- (स) “महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका” भन्नाले समुदायमा निशुल्क स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका लाई जनाउदछ ।

परिच्छेद: २

स्वास्थ्य सेवा प्रवाहको व्यवस्था

३. आधारभूत स्वास्थ्य सेवा: (१) ठाकुरबाबा नगरपालिकाका प्रत्येक नागरिकलाई देहायका बमोजिम आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरु सहज, सर्वसुलभ तथा निःशुल्क प्रदान गरिनेछ ।

क) खोप सेवा,

ख) एकीकृत नवजात शिशु तथा बालरोग व्यवस्थापन, पोषण सेवा, गर्भवति, प्रसव तथा सुत्केरी सेवा, परिवार नियोजन, सुरक्षित गर्भपतन तथा प्रजनन स्वास्थ्य जस्ता मातृ, नवजात शिशु तथा बाल स्वास्थ्य सेवा,

ग) सरुवा रोग सम्बन्धि सेवा,

घ) नसर्ने रोग तथा शारिरिक विकलाङ्गता सम्बन्धि सेवा,

ङ) मानसिक रोग सम्बन्धी सेवा,

च) जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सम्बन्धी सेवा,

- छ) सामान्य आकस्मिक अवस्थाका सेवा,
 ज) स्वास्थ्य प्रवर्द्धन सेवा,
 झ) आयुर्वेद तथा अन्य मान्यता प्राप्त बैकल्पिक स्वास्थ्य सेवा,
 ट) संघीय सरकारले राजपत्रमा सूचना जारी गरी तोकेका अन्य स्वास्थ्य सेवा,
 ठ) प्रदेश सरकारले राजपत्रमा सूचना जारी गरी प्रदेश ५ का लागि तोकेका अन्य स्वास्थ्य सेवा।
 (ड) ठाकुरबाबा नगरपालिकाले स्थानिय राजपत्रमा सूचना जारी गरी नगरपालिकाको लागि तोकेका अन्य स्वास्थ्य सेवा ।

२) उपदफा (१) बमोजिम नेपाल सरकारले तोकेका आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरूको विस्तृत विवरण, सेवा प्रवाह तथा व्यवस्थापन सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तथा प्रक्रिया मन्त्रालयले तोके बमोजिम हुनेछ।

३) उपदफा (१) बमोजिम नेपाल सरकारले तोकेका आधारभूत स्वास्थ्य सेवाहरूमा ठाकुरबाबा नगरपालिकाले सेवाहरू थप गर्न सक्नेछ । थप गरिएका सेवाहरूको हकमा आर्थिक भार ठाकुरबाबा नगरपालिकाले ब्यहोर्ने छ ।

(४) नगरपालिकाभित्र आधारभूत तथा विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्न गराउन तोकिए अनुसारका संगठनात्मक संरचना रहने छन् ।

(५) कुनै पनि नागरिकलाई धर्म, वर्ण, लिङ्ग, भौगोलिक अवस्था आदी कारणले उपदफा (१) मा उल्लेखित स्वास्थ्य सेवाबाट बञ्चित गरिने छैन ।

(६) आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरू स्थानीय स्तरमा आधारभूत स्वास्थ्य सेवाप्रदान गर्ने स्वास्थ्य सेवा प्रदायकहरू ३ प्रकारका हुनेछन्।

(क) सरकारी वा सामुदायीक स्वामित्वमा संचालनमा भएका अस्पताल, प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य केन्द्र, आयुर्वेद तथा प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्र, क्लिनिक, आयुर्वेद योग प्रणायमहरू

(ख) निजी: निजी क्षेत्रद्वारा संचालित अस्पताल, नर्सिङ होम, पोलिक्लिनिक वा क्लिनिक, प्रयोगशाला, फार्मसीहरू

(ग) ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी संस्थाहरूको अधिनस्थ: ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी संस्थाहरूको मार्फत संचालन हुने अस्पताल, स्वास्थ्य केन्द्र, घुम्ती क्लिनिकहरू

(७) स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूको परिभाषा र आधारभूत मापदण्ड: स्वास्थ्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूको परिभाषा र आधारभूत मापदण्ड संघीय सरकारले निर्धारण गरे बमोजिम हुने छ ।

४. **विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा:** (१) भौगोलिक अवस्था, रोगको प्रकोप र सेवाको प्रकृतीका आधारमा ठाकुरबाबा नगरपालिकाले विशेषज्ञ स्वास्थ्य सेवा, घुम्ती सेवाको व्यवस्थापन गर्नेछ ।

(२) कुनै पनि गैर सरकारी तथा सामाजिक संघ संस्थाले विशेषज्ञ स्वास्थ्य शिविर र सेवा संचालन गर्दा नगरपालिकासँग स्वीकृती लिई संचालन गर्नुपर्ने छ ।

५. **आकस्मिक उपचार सेवा:** (१) नगरपालिका भित्र संघीय सरकार र प्रदेश सरकारले तोकिए बमोजिमका आकस्मिक स्वास्थ्य सेवा तथा आपत्कालीन उद्धार र स्वास्थ्य सेवा सर्वसुलभ रूपमा प्रदान गर्न गराउनको लागि समन्वय गर्नुपर्नेछ ।

६. **प्रेषण सेवा:** (१) नगरपालिका भित्रका प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाले उपचारको लागि आएका विरामीलाई आफ्नो स्वास्थ्य संस्थाको संरचना, उपकरण, विशेषज्ञ सेवा नभएको वा अन्य कुनै उपयुक्त कारणले उपचार

प्रदान गर्न नसकिने अवस्था भएमा आफ्नो स्वास्थ्य संस्थामा उपलब्ध हुने उपचार तत्काल गराई थप उपचारको लागि तुरुन्त त्यस्तो बिरामीलाई उपचार प्रदान गर्न सक्ने स्वास्थ्य संस्थामा प्रेषण गरी समन्वय गर्नुपर्नेछ ।

(२) स्वास्थ्य संस्थाले उपदफा (१) बमोजिम प्रेषण गर्दा तोकिए बमोजिमका विधि र प्रक्रिया पुरा गर्नुपर्दछ ।

(३) प्रेषण सम्बन्धि अन्य सेवा र सुविधा मन्त्रालय र प्रदेशबाट व्यवस्था गरे अनुसार हुनेछ ।

परिच्छेद ३

स्वास्थ्य संरचना सम्बन्धि व्यवस्था

७. स्वास्थ्य प्रणाली: (१) संविधान प्रदत्त जनताको स्वास्थ्य अधिकारलाई ब्यवहारमा उपलब्ध गराउन ठाकुरबाबा नगरपालिका भित्र प्रत्येक वडामा तोकिएको सेवा प्रदान गर्न १/१ वटा स्वास्थ्य संस्था रहनेछ । जनसंख्या र भौगोलिक अवस्था अनुसार नगरपालिकाले स्वास्थ्य संस्थाहरू थपघट गर्नसक्नेछ ।

(२) ठाकुरबाबा नगरपालिकाले आफ्नो मापदण्ड बनाएर निजी तथा गैरसरकारी स्वास्थ्य संस्थासंग स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने गरि सहकार्य गर्न सक्नेछ ।

(३) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थाबाट प्रवाह गरिने स्वास्थ्य सेवा लैङ्गीक समानता एवं सामाजिक समावेशीकरण बनाउनुपर्नेछ ।

(४) ठाकुरबाबा नगरपालिकाका सम्पूर्ण स्वास्थ्य संस्थाहरूबाट तोकिएको कार्यालय समय अवधीभित्र आधारभुत स्वास्थ्य सेवा लगायत अन्य स्वास्थ्य सेवा प्रवाह गर्नुपर्नेछ ।

(५) प्रत्येक स्वास्थ्य संस्थामा तोकिए बमोजिमका स्वास्थ्यकर्मी, औषधी तथा उपकरण लगायतका बन्दोबस्ति दुरुस्त हालतमा रहनुपर्नेछ ।

८. मानव श्रोत ब्यवस्थापन: (१) नगरपालिकामा संघीय निजामती सेवा ऐन वा प्रदेश निजामती सेवा ऐनमा उल्लेख भए अनुसारको मानव स्रोत संसाधन रहनेछ । निजहरूको सेवा, समूह, उपसमूह सुविधा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(२) ठाकुरबाबा नगरपालिकाले स्वास्थ्य क्षेत्रमा मानव श्रोत विकास वितरण तथा उपभोग गर्न रणनीति र मापदण्ड बनाई लागु गर्नुपर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम रणनीति र मापदण्ड तयार गर्दा नगरपालिकाको भौगोलीक अवस्था, सेवा प्रवाहको सूनिश्चीतता र स्थानीय आवश्यकतालाई नक्साङ्कन र बिश्लेषण गरी तत्कालिन र दीर्घकालीन गरी दुई चरणको जनशक्ति प्रयोजनको आधारमा गरिनेछ ।

(४) नगरपालिकास्तरमा परिचालन हुने मानवश्रोतको व्यवस्थापन नगरपालिकाले तोकेको मापदण्ड अनुसार हुनेछ ।

(५) नगरपालिकाले नगरपालिकाभित्र कार्यरत स्वास्थ्य जनशक्ति र स्वास्थ्य संस्थाको सेवाको मात्रा तथा गुणस्तर समेतको वैज्ञानिक स्तरमान प्रणालीका आधारमा मूल्याङ्कन गरी स्वास्थ्यकर्मी, स्वास्थ्यसेवक, प्रतिष्ठानलाई पुरस्कृत र सजाय गर्नेछ ।

परिच्छेद ४

कोष, शुल्क तथा स्वास्थ्य संस्थाको सम्पत्ति सम्बन्धी व्यवस्था

९. स्वास्थ्य सेवा विकास कोष (१) स्वास्थ्य संस्थाको भौतिक पूर्वाधार विकासमा सहयोग पुऱ्याउन तथा त्यस्ता संस्थामा गुणस्तर अभिवृद्धि गर्न नगरपालिकामा एउटा स्वास्थ्य सेवा विकास कोष रहनेछ, कोषको सञ्चालन तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा देहायका रकमहरू रहने छन्

- (क) नेपाल सरकारबाट प्राप्त अनुदान रकम,
- (ख) प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदान रकम,
- (ग) नगरपालिकाको विनियोजन रकम,
- (घ) नीजि वा अन्य स्वास्थ्य संस्थाबाट प्राप्त तोकिए बमोजिमको रकम,
- (ङ) चन्दा वा दान दातव्यबाट प्राप्त रकम,
- (च) गैर सरकारी वा अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकम ।

१०. स्वास्थ्य संस्था कोष: (१) ठाकुरबाबा नगरपालिका भित्रका सबै स्वास्थ्य संस्थाहरूमा कोष रहनेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम स्थापना हुने कोषमा देहाय बमोजिमकाको रकम हुनेछ,

- (क) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार र नगरपालिकाबाट प्राप्त अनुदान रकम,
- (ख) नगर कार्यपालिकाको स्वास्थ्य कोषबाट प्राप्त अनुदान,
- (ग) सेवा, शुल्क तथा सहयोगबाट प्राप्त रकम,
- (घ) चन्दा वा दान दातव्यबाट प्राप्त रकम,
- (ङ) अन्य स्रोतबाट प्राप्त रकम,

(२) उपदफा (१) बमोजिमको कोषको सञ्चालन, लेखापरीक्षण तथा सार्वजनिक परीक्षण सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाले बनाएको कार्यविधि बमोजिम हुनेछ ।

११. शुल्क सम्बन्धी व्यवस्था: (१) नेपाल सरकारले घोषणा गरेको निःशुल्क आधारभुत स्वास्थ्य सेवामा नगरपालिका मातहतका स्वास्थ्य संस्थाबाट कुनै पनि किसिमको शुल्क लिन पाईने छैन ।

(२) कसैले आफ्नो इच्छाले दिएको दान, उपहार, चन्दा वा सहयोग स्वास्थ्य संस्थाले लिन सक्नेछ । यसरी प्राप्त स्रोतको स्पष्ट अभिलेख राख्नु पर्नेछ र सोको स्विकृति नगरपालिकाबाट लिनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएतापनि आधारभुत स्वास्थ्य सेवा बाहेकका अन्य थप सेवामा शुल्क निर्धारण गरी लागु गर्न सकिनेछ ।

(४) उपदफा (१) बमोजिम निःशुल्क स्वास्थ्य घोषणा गरेको स्वास्थ्य संस्था बाहेक अन्य स्वास्थ्य संस्थामा सेवा र गुणस्तरको आधारमा शुल्क निर्धारण गरी नगरपालिकाको स्विकृतिमा लागु गरिनेछ ।

(५) विरामी तथा सेवाग्राहीसँग लिने शुल्क नगरपालिकाबाट स्वीकृत गराई निर्धारण गर्नु पर्नेछ । त्यसरी शुल्क निर्धारण सम्बन्धमा स्वीकृति दिँदा उपलब्ध गराएको सुविधाको आधारमा दिइनेछ ।

(६) यस ऐन विपरीत कार्य गर्ने स्वास्थ्य संस्थालाई कानुन बमोजिम जरिवाना गर्न सकिनेछ ।

१२. स्वास्थ्य संस्थाको सम्पत्ति (१) नगरपालिकाको स्वमित्वमा आएको र आउने स्वास्थ्य संस्थाको नाममा रहेको चल अचल सम्पत्ति नगरपालिकाको सम्पत्ति हुनेछ । नगरपालिकाले प्रयोगमा आउने बाहेक

अन्य सम्पत्ती प्रचलित कानून बमोजिम बेचबिखन गरी प्राप्त भएको रकम नगरपालिकाको स्वास्थ्य सेवा विकास कोषमा जम्मा गर्नेछ ।

(२) सार्वजनिक गुठी अन्तर्गत सञ्चालित संस्थाको सम्पत्ति सोही गुठीको नाममा रहनेछ । कुनै स्वास्थ्य संस्था सार्वजनिक गुठीको रूपमा सञ्चालन गरिएकोमा त्यस्तो संस्थाको सम्पत्ति सार्वजनिक सम्पत्ति मानिनेछ र त्यस्तो सम्पत्तिको स्वरूप परिवर्तन गर्न पाइने छैन ।

(३) नीजि (नीजि, साझेदारी तथा नीजि, साझेदारी कम्पनि) स्वमित्वमा सञ्चालित संस्थाहरूको सम्पत्ति सम्बन्धित व्यक्ती वा निकायको स्वमित्वमा रहनेछ ।

(४) नीजि (नीजि, साझेदारी तथा नीजि, साझेदारी कम्पनि) स्वमित्वमा सञ्चालित संस्थाहरूले कुनै व्यक्ति वा संघ संस्थासँग दानदातव्यको रूपमा कुनै किसिमको चल, अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्नु अघि नगरपालिकाको पुर्व स्वीकृति लिनु पर्नेछ । तर विदेशी व्यक्ति वा संघसंस्थाबाट त्यसरी चल, अचल सम्पत्ति प्राप्त गर्न नगरपालिकाको सिफारीसमा संघीय सरकारबाट पुर्व स्वीकृति लिनु पर्नेछ ।

(५) संघीय सरकारको स्वीकृतिमा प्राप्त गरेको सम्पत्ति संघीय सरकारको स्वीकृति बेगर र नगरपालिकाको स्वीकृतिमा प्राप्त गरेको सम्पत्ति नगरपालिकाको स्वीकृति बेगर बेचबिखन तथा अन्यथा गर्न पाइने छैन ।

१३. छुट र सुविधा: (१) सामुदायिक र सार्वजनिक गुठीको रूपमा सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थाको नाममा जुनसुकै लिखत पारित गर्दा रजिष्ट्रेशन दस्तुर लाग्ने छैन ।

(२) उपदफा (१) मा लेखिएको बाहेक अन्य स्वास्थ्यसंस्थाको नाममा कुनै लिखत पारित गर्दा नेपाल सरकारले तोके बमोजिमको आधारमा रजिष्ट्रेशन दस्तुर लाग्नेछ ।

(३) सरकारी, सामुदायिक र सार्वजनिक गुठीको रूपमा सञ्चालित स्वास्थ्य संस्थालाई दिइने अन्य छुट र सुविधा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१४. नगर स्वास्थ्य समिति गठन (१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र समग्र स्वास्थ्य क्षेत्रको समन्वय, व्यवस्थापन, सुधार, नीति निर्माण स्वास्थ्य क्षेत्रको विकास गर्न देहाय बमोजिम नगर स्वास्थ्य समितिको गठन गरिनेछ ।

(क) नगर प्रमुख	-अध्यक्ष
(ख) सामाजिक विकास समितिको संयोजक	- सदस्य
(ग) स्वास्थ्य संस्था प्रमुखहरूबाट मध्येबाट नगर प्रमुखले मनोनित गरेको १ जना	-सदस्य
(घ) नगरसभा सदस्यहरू मध्येबाट नगरपालिकाले तोकेको १ जना महिला सहित २ जना	-सदस्य
(ङ) नगरपालिकाका प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत	-सदस्य
च) स्थानीय समाजसेवी, बुद्धिजीवी, उद्योगपति, व्यवसायी तथा प्रतिष्ठीत व्यक्तिहरू मध्येबाट नगरपालिकाले मनोनित गरेको २ जना महिला सहित ४ जना	-सदस्य
(छ) नगरपालिका स्वास्थ्य शाखा प्रमुख	-सदस्य सचिव

(२) नगर स्वास्थ्य समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१५. नगर स्वास्थ्य अनुगमन समिति गठन: (१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र रहेका स्वास्थ्य संस्थाहरूको अनुगमन गर्न नगर स्वास्थ्य अनुगमन समितिको गठन गरिने छ । यस समितिको गठन यस प्रकार हुनेछ:

(क) नगर उप प्रमुख	-अध्यक्ष
-------------------	----------

- (ख) नगर सभाका सदस्यहरूमध्येबाट अध्यक्षले तोकेको एकजना महिला सहित २ -सदस्य
 (ग) सरकारी/सामुदायिक स्वास्थ्य संस्थाका प्रतिनिधि मध्येबाट अध्यक्षले तोकेको एकजना-सदस्य
 (घ) स्थानीय उपभोक्ता हित संरक्षण मंचको प्रमुख वा प्रतिनिधि एक जना -सदस्य
 (ङ) खानेपानी तथा सरसफाई संस्थाका प्रतिनिधि मध्ये १ जना -सदस्य
 (च) नगरपालिका स्वास्थ्य शाखा प्रमुख -सदस्य सचिव
- (२) नगर स्वास्थ्य समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

१६. स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समिति गठन (३) नगरपालिका भित्रको अस्पताल प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र, स्वास्थ्य चौकी, आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र र आयुर्वेद औषधालय सञ्चालन तथा व्यवस्थापनका लागि देहाय बमोजिम सदस्य रहने गरी हरेक संस्थाको व्यवस्थापन समिति गठन गरिनेछ ।

- (क) सम्बन्धित वडाको वडाध्यक्ष -अध्यक्ष
 (ख) अध्यक्षले मनोनित गरेको सम्बन्धित वडाको महिला -उपाध्यक्ष
 (ग) स्वास्थ्य संस्था रहेको क्षेत्रको विद्यालयको प्रधानाध्यापक १ जना -सदस्य
 (घ) सम्बन्धित वडाको वडा सचिव -सदस्य
 (ङ) स्थानीय व्यापार संघको प्रतिनिधि १ जना -सदस्य
 (च) समितिबाट मनोनित स्थानीय महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाबाट १ जना -सदस्य
 (छ) सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाको प्रमुख -सदस्य सचिव
 झ) बैठकमा निम्न बमोजिम क्षेत्रको अनिवार्य प्रतिनिधित्व रहने गरी सदस्यहरू आमन्त्रित गरिनेछ ।

क. दलित जनजातिबाट	-१ जना
ख. अपांग, अशक्त वा जेष्ठ नागरिकहरूमध्येबाट	-१ जना
ग. किशोरकिशोरीहरूको तर्फबाट	-१ जना
घ. वडाको खानेपानी तथा सरसफाई संस्थाबाट	-१ जना

(२) स्वास्थ्य संस्था व्यवस्थापन समितिका काम कर्तव्य, अधिकार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद: ५

स्वास्थ्य संस्था स्थापना र सञ्चालन सम्बन्धी मापदण्ड

१७. अस्पताल तथा स्वास्थ्य संस्था सञ्चालन मापदण्ड:

- (१) **अस्पताल:** नगरपालिका आफैले तोकिएको मापदण्डमा १५ (पन्ध्र) शैयासम्म क्षमताको अस्पताल सञ्चालन गर्न सक्नेछ । यस्तो अस्पताल सञ्चालन गर्न नगरपालिकाले अस्पताल सञ्चालन नियमावली तर्जुमा गरी सञ्चालन गर्नेछ ।
- (२) नगरपालिकाले प्रत्येक वडा अर्थात जनसंख्या अनुपात र भुगोलको आधारमामा देहायका पूर्वाधार पुरा गरी स्वास्थ्य चौकी वा आधारभूत स्वास्थ्य केन्द्र संचालन गर्नुपर्नेछ

- (क) **जनशक्ति:** नेपाल सरकारबाट तोकिएको न्यूनतम मापदण्ड बमोजिमको दरबन्दी अनुसारको जनशक्ति सेवाको प्रकृती र गुणस्तरीय स्वास्थ्य सेवा प्रवाह तथा विस्तार गर्न आवश्यकता अनुसार नगरपालिकाले जनशक्ति थप गर्न सक्नेछ ।

(ख) भवन कोठा: प्रशासन कक्ष, औषधी भण्डारण तथा वितरण कक्ष, प्राथमिक उपचार कक्ष जस्ता मापदण्ड सहितको भवन ।

(ग) उपकरण: आवश्यकता अनुसार प्राथमिक उपचारका आधारभूत उपकरण आदि

(३) आयुर्वेद तथा वैकल्पिक चिकित्सा केन्द्र: नगरपालिका क्षेत्र भित्र जडिबुटी, प्राकृतिक चिकित्सा, योगा ध्यान, सर्पदंश उपचार केन्द्र लगायतका रोकथाममूलक र वैकल्पिक चिकित्सा सेवाको प्रवर्द्धनका लागि समुदाय वा ट्रष्टहरुसंगको साझेदारीमा वा नगरपालिका आफैले आयुर्वेद तथा प्राकृतिक चिकित्सा केन्द्र र सर्पदंश उपचार केन्द्रको स्थापना र सञ्चालन गर्नेछ । वैकल्पिक चिकित्सा सेवा अन्तर्गत दिइने अन्य सेवाहरु आयुर्वेद सेवा मार्फत दिइनेछ ।

(क) नेपाल सरकारबाट तोकिएको दरवन्दी अनुसारको जनशक्ति हुनेछ । आवश्यकता अनुसार नगरपालिकाले थप गर्न सक्नेछ ।

(ख) भवन: प्रशासन कक्ष, औषधी भण्डारण तथा वितरण कक्ष, प्राथमिक उपचार कक्ष तथा आवश्यकता अनुसारका सेवा सुविधा सहितको भवन ।

१८. निजी क्षेत्र र गैर सरकारी संस्थाद्वारा अस्पताल सञ्चालन सम्बन्धि ब्यवस्था

(१) नगरपालिका क्षेत्रभित्र निजी क्षेत्र तथा ट्रष्ट वा लोककल्याणकारी संस्थाद्वारा अस्पताल सञ्चालन गर्न चाहेमा १५ (पन्ध्र)शैया सम्मको सञ्चालन अनुमति नगरपालिकाले दिनसक्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम अस्पताल सञ्चालन गर्न चाहने निकायले अनुमतिको लागि तोकिएको ढाँचामा नगरपालिकामा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(३) स्वास्थ्य अनुगमन समितिले प्राप्त निवेदन उपर छलफल तथा आवश्यक अनुगमन गरी तोकिएको मापदण्ड पुरा गरेमा अस्पताल सञ्चालनको स्वीकृति प्रदान गर्न सक्नेगरी आशय—पत्र प्रदान गर्न नगर कार्यपालिकालाई सिफारिस गर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) को आधारमा नगर कार्यपालिकाले एक वर्षभित्र तोकिएको मापदण्ड पुरा गरेमा अस्पताल सञ्चालनको स्वीकृति प्रदान गर्न सकिने प्रकारको आशय पत्र प्रदान गर्नेछ ।

(५) तोकिएको समय सीमा भित्र यसै ऐन बमोजिम तोकिएको पूर्वाधार तयार गरी स्वीकृतिका लागि नगर कार्यपालिकामा निवेदन दिनु पर्नेछ ।

(६) उपदफा (५) बमोजिमको निवेदन उपर आवश्यक अनुगमन गरी तोकिएको मापदण्ड पुरा गरेको ठहर भएमा नगर कार्यपालिकाले अस्पताल सञ्चालनको अनुमति प्रदान गर्न सक्नेछ ।

(७) आशयपत्रमा उल्लेख गरिएको समय सीमा भित्र तोकिएको मापदण्ड पुरा गरेको नपाइएमा स्वीकृति प्रदान गरिने छैन ।

(८) नगरपालिकाले नगर क्षेत्रमा संचालित सबै निजी स्वास्थ्य संस्थाहरुको अनुगमन गर्न सक्नेछ ।

१९. अस्पताल सञ्चालन गर्न आवश्यक मापदण्ड:

नगरपालिकाको स्वीकृतीमा संचालन हुने १५ शैया सम्मको अस्पतालहरुले देहाय अनुसारको मापदण्ड पुरा गर्नुपर्नेछ ।

(१) जनशक्ति: कम्तिमा २ जना एम.वि.वि.एस. डाक्टर, कम्तिमा ४ जना स्टाफ नर्स, कम्तिमा एक जना ल्याब टेक्निसियन र आवश्यक मात्रमा सहायक र सहयोगी स्वास्थ्यकर्मी

- (२) भवन तथा कोठा: दर्ता चलानी, वहिरंग सेवा, इमर्जेन्सी कक्ष, प्रयोगशाला, भर्ना भएका विरामी राख्ने क्याविन, नर्सिङ कक्ष, प्रशासन कक्ष, पार्किङ
- (३) उपकरण र पूर्वाधार: सडक नेटवर्कले जोडिएको, एम्बुलेन्स सेवाको उपलब्धता, विरामी राख्ने लाइफ सपोर्टसिष्टम, २४ घण्टा विद्युत र खानेपानी सेवा भएको, अक्शियनको व्यवस्था, चिकित्साजन्य फोहर व्यवस्थापनका प्रणाली भएको हुनुपर्ने ।
- (४) नगरपालिकाको स्वीकृतिमा सञ्चालन हुने अस्पतालहरूको अन्य मापदण्ड तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२०. पोलिक्लिनिक सञ्चालनको अनुमति:

- (१) नगरपालिकाले आफ्नो कार्यक्षेत्रमा कुनै व्यक्ति वा संस्थाले पालिक्लिनिक सञ्चालन गर्न चाहेमा तोकिएको मापदण्ड पुरा गरी नगरपालिकाबाट स्वीकृती लिनु पर्नेछ ।
- (२) पोलिक्लिनिकमा विरामी जाँच्नेडाक्टरको विवरण, सञ्चालकको विवरण, सञ्चालन हुने स्थान र उपलब्ध हुने सेवाको विवरण खोली नगरपालिका समक्ष निवेदन दिनु पर्नेछ ।

२१. डाइग्नोस्टिक सेन्टर (Diagnostic Center) सञ्चालन:

नगरपालिकाको स्वीकृतिमा सञ्चालन हुने डाइग्नोस्टिक सेन्टर सञ्चालन गर्न चाहेमा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२२. फार्मसी सञ्चालनको अनुमति:

फार्मसी सञ्चालन गर्ने व्यक्ति वा फर्मले नगरपालिकामा अनुमतिको लागि निवेदन पेश गर्दा तोकिएको मापदण्ड पुरा गरी औषधी व्यवस्था बिभागबाट स्वीकृति लिएका फार्मसी सञ्चालन अनुमतिपत्र पेश गर्नुपर्नेछ ।

२३. प्रयोगशाला वा ल्याबोरेटोरी सञ्चालन:

व्यक्ति वा कुनै संस्थाले प्रयोगशाला वा ल्याबोरेटोरी सञ्चालन गर्न चाहेमा देहाय बमोजिमको विवरण सहित नगरपालिकाबाट स्वीकृती लिनु पर्नेछ ।

- (१) सञ्चालकको विवरण र नागरिकताको प्रमाणपत्र
- (२) प्रयोगशाला वा ल्याबोरेटोरी सञ्चालन गर्ने प्रमाणित स्थान भएको कागजात (घरधनी र सञ्चालक बीचको घरभाडा सम्बन्धी संझौता पत्र)
- (३) प्याथोलोजी विषयमा मान्यता प्राप्त शिक्षण संस्थाबाट न्यूनतम १५ महिना अध्ययन गरी स्वास्थ्य व्यवसाय परिषदबाट लाइसेन्स प्राप्त गरेको व्यक्तिको प्रमाणपत्र र काम गर्न इच्छुक भएको पत्र,
- (४) ल्याबमा उपलब्ध हुने परीक्षणको प्रकार
- (५) ल्याबमा प्रयोग हुने न्यूनतम उपकरणहरूको विवरण

२४. मापदण्ड पुरा नगरेमा सजाय हुने:

- (१) स्वास्थ्य संस्था, प्रयोगशाला डाइग्नोस्टिक सेन्टर, फार्मसी जस्ता स्वास्थ्य सेवा सञ्चालनको स्वीकृति लिदा तोकिएको मापदण्ड पुरा नभएको तर झुक्याएर विवरण दिएको वा अस्थायी रूपमा

- मापदण्ड पुरा गरेको पाइएमा अनुगमन समितिले अनुगमन गरी सचेत गराउने, तोकिए बमोजिम जरिवाना गराउने तथा स्वीकृति खारेजीको लागि नगरपालिकामा सिफारिस गर्न सक्नेछ ।
- (२) डाइगनोस्टिक सेन्टरमा नेपाल सरकारको मान्यता प्राप्त संस्थामा दर्ता भएका बाहेकका व्यक्तिले सेवा दिएको पाइएमा अनुगमन समितिले डाइगनोस्टिक सेन्टरलाई सचेत गराउने र पुन सोही कार्य दोहोरिएमा वन्द गराउन सक्ने तथा सञ्चालकलाई कालोसूचीमा राख्न सक्नेछ ।
- (३) फार्मसीको हकमा दर्तावाला सञ्चालक र फार्मसी प्राविधिक बाहेक अरुले औषधी बेचेको पाइएमा तोकिए बमोजिम जरिवाना तिराउनेदेखि अनुमति खारेजीको लागि नगरपालिकामा सिफारिस गर्न सक्नेछ ।

२५. सहूलियत र छुटको व्यवस्था गर्नुपर्ने:

- (१) निजी लगानी र ट्रष्ट मार्फत् सञ्चालनमा आएका स्वास्थ्य संस्थाहरूले कूल शैयाको कम्तीमा १० प्रतिशत शैया नगरपालिकाको सिफारिसमा तोकिए बमोजिमका सेवाग्राहीहरूका लागि छुट्याउनु पर्नेछ । उक्त स्वास्थ्य संस्थाहरूले स्वास्थ्य परिक्षणका क्रममा लाग्ने शुल्क नगरपालिकाको सिफारिसमा निश्चित प्रतिशत सेवाग्राहीहरूका लागि छुट वा मिनाहा दिनु पर्नेछ ।
- २) संघ र प्रदेश सरकारको मापदण्ड बमोजिम तोकिएका निश्चित वर्गहरूलाई सहूलियत प्रदान गर्नु पर्ने छ ।
- (३) उल्लेखित संस्थाहरूको उल्लेखित समितिले वर्षको कम्तीमा १ पटक अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण गर्नु पर्ने छ ।

परिच्छेद: ६

हाइवे ट्रमा यूनिट, सिकलसेल एनिमिया तथा थालासेमिया व्यवस्थापन इकाइ, क्षयरोग, पाठेघर सम्बन्धि रोग परिक्षण तथा उपचार इकाई सम्बन्धी व्यवस्था

२६. हाइवे ट्रमा यूनिट, सिकलसेल, क्षयरोग, पाठेघर सम्बन्धि उपचार:

दुर्घटनाका कारण हुने घाइतेहरूको शीघ्र उपचारका लागि तथा यस क्षेत्रमा देखिएको सिकलसेल, क्षयरोग र पाठेघर सम्बन्धि रोगको पहिचान, उपचार र रोकथामका लागि नगरपालिकाले हाइवे ट्रमा यूनिट , सिकलसेल, क्षयरोग, पाठेघर परिक्षण उपचार इकाई स्थापना र संचालन गर्नेछ । साथै नगरपालिकाले आवश्यक ठानेमा सो सेवालाई अन्य स्थान तथा वडाहरूमा पनि विस्तार गर्नेछ । यी सम्बन्धि अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद: ७

स्वास्थ्यकर्मी तथा स्वास्थ्य स्वयंम सेवा सम्बन्धि व्यवस्था

२७. स्वास्थ्यकर्मीको व्यवस्थापन: नगरपालिका भित्रका सरकारी स्वास्थ्य संस्था तथा आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रवाहका लागि न्यूनतम मापदण्ड बमोजिमका स्वास्थ्यकर्मीहरू रहने छन् । साथै यस नगरपालिका भित्रका सम्पूर्ण स्वास्थ्य संस्थाहरूका प्रमुखको व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२८. महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाको व्यवस्था: स्वास्थ्य सेवालाई घरघरको पहुँचमा पुर्याउन र जनचेतना फैलाउन नगरपालिकाले स्वास्थ्य आमा समुहको छनौटमा वडा समितिको सिफारिसमा महिला स्वास्थ्य स्वयं सेविकाहरू छनौट गर्न सक्नेछ । छनौट र सेवा सुविधा सम्बन्धि व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

२९. स्वास्थ्यकर्मीको सेवा सुविधा: नगरपालिका भित्रका सरकारी स्वास्थ्य संस्था तथा आधारभूत स्वास्थ्य सेवामा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीको सेवा सुविधा तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

३०. मूल्यांकन र सजाय तथा पुरस्कार: स्वास्थ्यकर्मीहरूको मूल्याङ्कन, पुरस्कार, उत्प्रेरणा र सजाय तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद: ८

औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिद, भण्डारण र वितरण सम्बन्धी व्यवस्था

३१. वार्षिक खरिद योजना बनाउनु पर्ने:

(१) औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको खरिद सम्बन्धि व्यवस्था प्रचलित कानून अनुसार तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

३२. औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको भण्डारण:

(१) खरिद गरिएको औषधी तथा स्वास्थ्य उपकरणको सुरक्षित भण्डारणको व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद ९

स्वास्थ्य सेवाको न्यूनतम मूल्य र गुणस्तर, सामाजिक सुरक्षा अनुगमन सम्बन्धी व्यवस्था

३३. स्वास्थ्य सेवाको न्यूनतम मूल्य र गुणस्तर तोक्न सक्ने: (१) नगरपालिकाले स्थानीयस्तरमा सञ्चालित चिकित्सकीय उत्पादन र स्वास्थ्य सेवाहरूको न्यूनतम मूल्य र गुणस्तर निर्धारण गर्न सक्नेछ । स्थानीय स्वास्थ्य सेवा अनुगमन समिति मार्फत् निर्धारित गुणस्तर र मूल्य भए नभएको अनुगमन गरी सो अनुरूप कार्य गराउन निर्देशन दिनेछ ।

३४. सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रम सञ्चालन तथा व्यवस्थापन:

(१) नगरपालिकाले राष्ट्रिय र प्रादेशिक नीति अनुसार स्वास्थ्य बिमा कार्यक्रमलाई प्रभावकारी रूपमा सञ्चालन गर्न आवश्यक सहजिकरण, जनचेतनाका कार्यक्रम तथा अभियानहरू सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नेछ ।

(२) आवश्यकतानुसार अन्य सामाजिक सुरक्षा कार्यक्रमहरू निर्माण गरी सञ्चालन तथा व्यवस्थापन गर्नुपर्नेछ ।

(३) आवश्यकता अनुसार वडाहरूमा सुविधा सम्पन्न बर्थिङ्ग सेन्टर सञ्चालन गर्नु पर्नेछ

(४) ७० वर्ष उमेर पुगेका ज्येष्ठ नागरिक, महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविका तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिलाई निशुल्क स्वास्थ्य सेवा परिक्षणको व्यवस्था गर्नुपर्नेछ ।

(५) ठाकुरद्वारा —शिवपुर क्षेत्रमा १५ शैयाको पर्यटकीय अस्पताल निर्माण गर्नु पर्नेछ ।

(६) यस नगरपालिका भित्रका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आवश्यकता अनुसार एम्बुलेन्स सेवा सञ्चालन गर्नु पर्नेछ । एम्बुलेन्स सेवा सञ्चालन व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

(७) यस नगरपालिका भित्रका स्वास्थ्य संस्थाहरूमा आवश्यकता अनुसार प्रयोगशाला सेवा सञ्चालन गर्नु पर्नेछ । प्रयोगशाला सेवा सञ्चालन व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।

परिच्छेद १०

महामारी रोकथाम, प्राथमिक उपचार, फोहरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धी व्यवस्था**३५. रोग तथा रोगीहरुको अभिलेख राख्नु पर्ने**

- (१) स्थानीयस्तरमा कुनै नागरिकलाई सुरुवा रोग लागेमा सोको जानकारी २४ घण्टा भित्र नजिकको स्वास्थ्य संस्था वा स्वयंसेविकालाई टिपोट गराउनु पर्नेछ ।
- (२) कसैलाई नसर्ने रोग लागेमा सोको जानकारी ७ दिनभित्र नजिकको स्वास्थ्य संस्था वा स्वास्थ्य स्वयंसेविकालाई टिपोट गराउनु पर्नेछ ।
- (३) टिपोट गराइएका रोगीहरुको विवरण सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्थाहरुले मासिक रूपमा वडा समिति र नगरपालिकाको स्वास्थ्य सूचना प्रणालीमा दाखिला गराउनु पर्नेछ ।
- (४) महामारी नियन्त्रण तथा रोकथामका लागि ठाकुरबाबा नगरपालिकाले एउटा छुट्टै Rapid Response Team\Emergency Medical Team गठन गर्ने र त्यस टिमलाई महामारी तथा विपतका बेला आवश्यक परिचालन गर्नेछ ।
- ५) महामारी, विपतका समयमा सञ्चालन गरिने प्राथमिक उपचार र फोहरमैला व्यवस्थापन सम्बन्धि व्यवस्था तोकिए वमोजिम हुनेछ ।

३६. महामारी रोकथाम तथा नियन्त्रण गर्न अभियान सञ्चालन गर्नुपर्ने :

- (१) स्थानीय स्तरमा रोगको महामारी फैलिएमा नगरपालिकाले सोको प्रभाव क्षेत्र निम्नयौल गरी विद्यालयहरु बन्द गर्न, अस्थायी रूपमा बस्ती खाली गर्न वा अन्यत्रका सर्वसाधारणलाई भ्रमणमा प्रतिबन्ध समेत लगाउन सक्नेछ ।
- (२) यस्तो परिस्थितिमा महामारीबाट थप क्षति हुन नदिन आवश्यक शर्तकता अपनाउने, आवश्यक जनशक्ति परिचालन गर्ने र थप जनशक्तिको लागि छिमेकी स्थानीय सरकार, प्रदेश सरकार र संघीय सरकारमा अनुरोध गरी प्रभावकारी परिचालन गर्नुपर्नेछ ।

३७. सुर्ती, मदिरा तथा लागूजन्य पदार्थ र ध्वनी प्रदुषण नियमन:

- (१) सुर्ती तथा मदिराजन्य पदार्थ बिक्री वितरणको लागि नगरपालिकाबाट छुट्टै अनुमति लिनु पर्नेछ ।
- (२) सुर्ती, मदिरा र लागू पदार्थजन्य वस्तुको बिक्री वितरण र प्रयोगमा नियन्त्रण गर्न निषेधित र खुल्ला क्षेत्रहरु तोक्न सक्नेछ । विद्यालय, सरकारी कार्यालय, स्वास्थ्य संस्थाजस्ता क्षेत्रहरुको १०० मिटर भित्र धुम्रपान र मदिरापान गर्न तथा बिक्री वितरण गर्न निषेध गर्नेछ ।
- (३) खाद्य पदार्थसँगै सुर्ती तथा मदिराजन्य पदार्थ बिक्री वितरण गरेमा, निषेधित क्षेत्रमा धुम्रपान र मदिरा सेवन गरेमा स्थानीय प्रशासनको सहयोगमा नगरपालिकाले कारवाही गर्न सक्नेछ ।
- (४) विद्यालय, सरकारी तथा गैरसरकारी संघसंस्था, स्वास्थ्य संस्था जस्ता सार्वजनिक निकायहरुमा सुर्ती, सुर्तीजन्य, मदिरा, मदिराजन्य र अन्य लागू पदार्थजन्य वस्तुहरु प्रयोग गर्न पूर्ण निषेध गर्नेछ ।
- (५) नियमन, व्यवस्थापन र दण्ड सजायको व्यवस्था तोकिए वमोजिम हुनेछ ।

(६) उच्च ध्वनी प्रदूषणबाट हुने स्वास्थ्य समस्या रोक्न नगरपालिका क्षेत्रभित्र चर्को आवाजमा राती १० वजेभन्दा पछि कुनै पनि डिजे लगायतका सामाग्रीहरु बजाउन नगरपालिकाले पुर्णतया निषेध गर्नेछ ।

३८. सरसफाइ सम्बन्धि कार्यक्रम तथा फोहर मैला व्यवस्थापन:

- (१) नगरपालिकाको स्वास्थ्य तथा सरसफाई शाखाले व्यक्तिगत, घरेलु तथा सामुदायिक सरसफाईका मापदण्ड तयार गरी प्रत्येक आर्थिक बर्षको पहिलो महिना भित्र कार्यपालिका बैठकबाट अनुमोदन गराउनु पर्नेछ ।
- (२) यसरी अनुमोदन भएको मापदण्डलाई वडा कार्यालय र स्वास्थ्य संस्थाले पुरुष अभियानकर्ता र महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरु परिचालन गरी सबै घर परिवारमा बितरण गर्नेछन् ।
- (३) घर निर्माण गर्दा शौचालयको फोहर व्यवस्थापन गर्ने विधि र घरेलु फोहर बिसर्जन गर्ने स्थानको अनिवार्य व्यवस्था भएको हुनु पर्नेछ ।
- (४) एक परिवारको शौचालय, ढल र फोहरमैला व्यवस्थित नभएको कारण अर्को परिवारमा हानी नोक्सानी पर्न गएमा सो को क्षतिपूर्ति हानी पुऱ्याउने परिवारले तिर्नु पर्नेछ ।
- (५) शहरी तथा अर्ध शहरी क्षेत्रमा निश्कासित फोहरमैला पुनः प्रयोग गरी कम्पोष्ट मल बनाइएको अवस्थामा गाउँपालिकाले प्रोत्साहन रकम प्रदान गर्न सक्नेछ ।
- (६) नगरपालिका स्वास्थ्य शाखाले स्वास्थ्य संस्थाबाट उत्पादन हुने औषधी तथा मेडिकल जन्यफोहोरमैला व्यवस्थापनको निम्ती मापदण्ड सहितको आवश्यक निर्देशिका बनाई लागु गर्नुपर्नेछ ।
- (७) नगरपालिका क्षेत्रभित्रका सबै स्वास्थ्यसंस्थाहरुमा औषधी तथा मेडिकलजन्य फोहरमैला व्यवस्थापनको लागि अनिवार्य रूपमा वार्षिक कार्ययोजना बनाई सोहीअनुसार कार्यान्वयन गर्नुपर्नेछ ।

परिच्छेद ११

विविध

३९. सुरक्षित क्षेत्रको रूपमा कायम गर्नुपर्ने:

- (१) स्वास्थ्य संस्थामा स्वतन्त्र र भय रहित रूपमा उपचार तथा सेवा पाउने वातावरण सिर्जना गर्न तथा कुनै पनि किसिमको अवाञ्छित क्रियाकलाप हुन नदिने गरी सुरक्षित क्षेत्र कायम गर्नु सबैको कर्तव्य हनेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिम सुरक्षित क्षेत्र कायम गर्दा स्वास्थ्य संस्थाले पालना गर्नु पर्ने सर्त तथा मापदण्ड तोकिए बमोजिम हुनेछन् ।
- (३) कुनैपनि स्वास्थ्य संस्थामा उपचार तथा सेवामा लिङ्ग, धर्म, वर्ण, जात, वर्ग आदिको आधारमा भेदभाव एवं दुर्व्यवहार दण्डनिय हुनेछ । भए गरेको पाइए प्रचलित कानून बमोजिम कारवाही हुनेछ ।
- (४) कुनैपनि स्वास्थ्य संस्थामा उपचार तथा सेवा दिदा सेवा लिनेको व्यक्तिगत गोपनीयताको हक सुरक्षित गराउनु सम्बन्धित स्वास्थ्य संस्था र कार्यरत स्वस्थ्यकर्मीको कर्तव्य हुनेछ ।

व्यक्तिगत गोपनीयताको हक सुरक्षित नभएको वा कुनैपनि बहानामा अन्यथा भए गरेको पाइएमा प्रचलित कानून बमोजिम कारवाही हुनेछ ।

४०. नीजि मेडिकल कलेज, अध्ययन संस्थान र ठूला अस्पताल सञ्चालनका लागि सिफारिस

- (१) राष्ट्रिय र प्रादेशिक मापदण्ड अनुरूप निजीस्तरमा मेडिकल कलेज तथा स्वास्थ्य अध्ययन संस्थान, अस्पताल तथा निदान केन्द्र स्थापनाका लागि सम्बन्धित वडा र नगरपालिकाबाट सिफारिस लिनु पर्नेछ ।
- (२) उपदफा (१) बमोजिमको सिफारिस लिँदा वातावरणीय प्रभाव अध्ययन (क्षम्भ) गरी स्थानीय स्तरमा पर्न नकारात्मक प्रभावहरूको न्यूनीकरणका लागि कार्यक्रम बजेट प्रस्ताव गरिएको हुनु पर्नेछ ।
- (३) सिफारिसका लागि नगरपालिका आर्थिक ऐनले तोके बमोजिमको राजस्व दस्तुर बुझाउनु पर्नेछ ।

४१. राष्ट्रिय तथा प्रादेशिक अभियानलाई सघाउ पुर्याउनु पर्ने: स्वास्थ्य सेवा सम्बन्धी राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय मापदण्ड पुरा गर्न संघीय तथा प्रदेश सरकारले सञ्चालन गरेको अभियानलाई नगरपालिका स्वास्थ्य शाखाले समन्वय गर्नेछ ।

४२. अनुगमन र नियमन: स्वास्थ्य आमा समूह, गुरुवा, वैद्य, धामीझांकी तथा अन्य परम्परागत स्वास्थ्य सेवाको अभिलेख अद्यावधिक गरी तिनीहरूको क्रियाकलापलाई स्वास्थ्य शाखाले अनुगमन र नियमन गर्नेछ ।

४३. प्रगति विवरण बुझाउनुपर्ने:

- १) नगरपालिका क्षेत्र भित्र कार्यरत स्वास्थ्य सम्बन्धी संस्थाहरूले आफ्नो प्रगति विवरण मासिक, चौमासिक, अर्धवार्षिक तथा वार्षिक रूपमा नगरपालिका समक्ष बुझाउनु पर्नेछ ।
- (२) नीजि स्वामित्वका स्वास्थ्य संस्थाले वार्षिक प्रतिवेदन पेश गर्नु पर्नेछ ।
- (३) उपदफा (१) (२) मा जसुकै उल्लेख भएपनि नगरपालिका तथा सम्बन्धित निकायले माग गरेको अवस्थामा वा कुनैपनि समयमा तोकिएका विवरणहरू माग गर्ने निकायमा पेश गर्नु सम्बन्धित संस्थाको जिम्मेवारी हुनेछ ।

४४. साझेदारी सम्बन्धमा: नगरपालिकाले आधारभूत स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्नका लागि अन्य सरकारी निकाय, निजी व्यवसायी, सामाजिक संघ-संस्था, ट्रष्ट र व्यक्तिहरूसँग विभिन्न कार्यहरूका लागि साझेदारी गर्न सक्ने छ र तिनीहरूबाट औषधि, उपकरण, विशेषज्ञ सीपहरूको सहायता प्राप्त गर्न सक्नेछ ।

४५. दण्ड र सजाय:

- १) कसैले सरकारी, समुदायिक, सार्वजनिक गुठीको स्वामित्वमा सञ्चालित स्वास्थ्य संस्था तथा स्वास्थ्य सेवा व्यवसायको सम्पत्ति हिनामिना वा नोक्सान गरेमा त्यस्तो व्यक्ति वा संस्थालाई नगर स्वास्थ्य समितिको सिफारीसमा कार्यपालिकाले बिगो असुल गरी बिगो बमोजिम जरिवाना गर्नसक्नेछ ।
- २) कसैले देहायका कार्य गरेमा, गर्न लगाएमा वा सो कार्य गर्न सहयोग पुऱ्याएमा त्यस्तो व्यक्ति वा संस्थालाई कसुरको मात्रा हेरी कानूनले तोके बमोजिम सजाय हुनेछ ।
  - (क) उपचार, सेवा र सेवा संग सम्बन्धित विषयको व्यक्तिगत गोपनीयता भङ्ग गरेमा,

- (ख) स्वास्थ्य परीक्षण उपचार तथा सेवा दिदा लापरवाही, विभेद वा गैर जिम्मेवारीपूर्ण कार्य गरेमा,
 (ग) उपचारमा गलत नियत राखी दुख दिएमा, अमर्यादित कार्य गरेमा,
 (घ) कानून विपरितका अन्य कार्य गरेमा ।

३) नगरपालिका वा तोकिएको अधिकारीले गरेको सजायको आदेश उपर कानून बमोजिम जिल्ला अदालतमा पुनरावेदन लाग्नेछ ।

४६. पुनरावेदन: तोकिएको अधिकारीले गरेको सजायको आदेशउपर कानून बमोजिम पुनरावेदन लाग्नेछ ।

४७. नियम बनाउने अधिकार:

- (१) यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न नगरकार्यपालिकाले आवश्यक नियम बनाउन सक्नेछ ।
 (२) यस ऐनको कार्यान्वयनको लागि नगरकार्यपालिकाले आवश्यक निर्देशिका तथा कार्यविधि बनाई लागू गर्न सक्नेछ ।
 (३) कार्यपालिकाले समग्र स्वास्थ्य क्षेत्रको व्यवस्थापन वा कुनै विशेष विषयलाई लिएर विशेष निर्देशन जारी गर्नसक्नेछ ।

४८. संक्रमणकालीन व्यवस्था: यस ऐनले तोकिए बमोजिम हुने भनी व्यवस्था गरेको काम नियमावली नआउँदासम्म नगर कार्यपालिकाले गर्न सक्नेछ ।

४९. बाधा अड्काउ फुकाउने अधिकार: यस ऐनको उद्देश्य कार्यान्वयन गर्न कुनै बाधा अड्काउ परेमा नगरपालिकाले त्यस्तो बाधा अड्काउ हटाउन आदेश जारी गर्न सक्नेछ । तर यस्तो आदेश नगरसभाले ६ महिनाभित्रमा अनुमोदन नगरेमा स्वतः निष्कृत हुनेछ ।

५०. बचाउ:

(१) यस ऐनमा उल्लेख नभएका कुराहरु प्रचलित कानून र नगरसभाको निर्णय बमोजिम हुनेछ ।

५१. यसै अनुसार हुने:

- (१) यसअघि भए गरेका काम कारवाहीहरु यसै ऐन अनुसार भएको मानिनेछ ।
 (२) यसअघि कानून बमोजिम नियुक्त स्वास्थ्यकर्मी, कर्मचारी स्वयमसेवकहरूलाई नेपाल सरकारले दिइदै आएको सुविधामा कुनै किसिमको कटौती गरिने छैन । तर यो व्यवस्थाले कानून बमोजिम दण्ड, सजाय कार्यवाही गर्न बाधा पर्नेछैन ।

आज्ञाले

रामहरि रिजाल

निमित्त प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत